

РЕЦЕНЗИЯ

от професор, д-р Даниела Николова Бобева-Филипова

Институт за икономически изследвания при БАН

на дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор”

**в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки в професионално
направление 3.8. Икономика**

Автор: ГАЛАТЕЯ КОЛИКОВА

**Тема: “Устойчивите ПЧИ въз основа на примера на страните от Северна Европа -
фактори и икономическо въздействие”**

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № 873 от 19.12.2025 г. на Директора на Института за икономически изследвания при БАН съм определена за член на научно жури за защита на дисертационен труд за присъждане на научна степен „доктор“ на Галатей Коликова по професионално направление 3.8 “Икономика“ на тема **“Устойчивите ПЧИ въз основа на примера на страните от Северна Европа - фактори и икономическо въздействие”**.

Настоящото становище изразявам на основата на следните предоставени ми материали:

1. Дисертационен труд
2. Автореферат на дисертационен труд
3. Списък на статиите
4. Статии по темата на дисертационния труд
5. Справка за изпълнение минималните изисквания за придобиване на образователна и научна степен “доктор”

Приложените документи отговарят на изискванията и дават възможност да се оцени комплексно научния принос на кандидата.

2. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Авторът обстойно е обосновал актуалността на темата както за науката така и в практико-приложен аспект. Устойчивото развитие все по-често се разглежда като доминираща рамка за публични политики и корпоративни стратегии.

Темата на дисертационния труд става все по-актуална и важна, а изследователският интерес към нея е обоснован с изключителната динамика на факторите, структурите и качеството на ПЧИ, а от друга страна самата концепция и политика за устойчивостта претърпява промени. Изборът на скандинавските държави в дисертационния труд като модел е подходящ, доколкото тези икономики се характеризират с висока степен на устойчиво развитие и институционално качество, при които устойчивият профил на инвестициите може да се разглежда като резултат от дългосрочни политики, иновационни системи и регулаторни стандарти.

„Бракът“ между ПЧИ и устойчивостта в теоретичен аспект е едно сериозно научно предизвикателството, доколкото се отнася до сърцевината, целта и ефектите от ПЧИ, политиките в тази област, за които преживяват сериозна ревизия. „Устойчивите ПЧИ“ остават концептуално и емпирично трудни за дефиниране и измерване поради липса на единна класификация и методология.

Изследването на опита на страни, чиито икономически модели се различават съществено от този на България и опитът да се докаже, че устойчивите модели на ПЧИ са приложими, е смислено и смело решение на автора. Темата съдържа значителен теоретичен и практико приложен заряд.

3. Познаване на проблема

Авторът на дисертационния труд демонстрира познаване на проблема в неговите детайли. Проучена и анализирана е широк кръг литература. Вижда се задълбоченото познаване на теоретичните въпроси на темата, а от автобиографията на докторантката може да се съди че професионалната дейност на кандидата е свързана с изследователската тема.

Впечатление прави и отличното познаване на приложимата европейска регулаторна рамка.

Авторът е проучил забележително голям обем литература, включително и изследвания на български автори в областта на ПЧИ и в областта на устойчивостта.

4. Методология на изследването

Спецификата на обекта, предмета и целта на изследването предопределят и използваните методи с преобладаващ качествен анализ със значително място в анализа заема статистически и сравнителен анализ на потоци и запаси от ПЧИ в различните им структури и дестинации. Трудно можем да си представим използване на иконометрично моделиране.

Авторът прилага собствена методология, която интегрира разнообразни индикатори за устойчивост и институционална среда с успешно моделирана междудържавната сравнимост. Качественият анализ дава възможност да се изведат връзки и зависимости и се очертаят тенденции.

Ограниченията са формулирани конкретно най-общо до ограничения период, ограничения географски фокус (4 държави), зависимостта от наличността на статистиката, липсата на единна методология за идентификация на устойчиви ПЧИ, разнородност на индикаторите и други. Авторът е описал прекалено обширно ограниченията на изследването, което създава по-скоро впечатление за неизползвани възможности за анализ.

5. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Обектът на изследването са устойчивите ПЧИ в Швеция, Дания, Финландия и България, а предметът е влиянието на факторите върху потоците и усвояването на устойчивите ПЧИ в контекста на ефектите на ПЧИ върху икономическото, социалното и екологичното развитие на приемащите страни.

Основната теза е, че устойчивите ПЧИ се обуславят от съвкупност от икономически, институционални и социални фактори, като тяхното успешно привличане и усвояване в България е възможно да бъде подпомогнато чрез адаптиране на доказани скандинавски политики, към потребностите на българската икономика.

Целта на дисертационния труд се конкретизира в **четири задачи**, чието изпълнение следва строго приетата академична последователност – от теоретично изследване на ПЧИ върху устойчивото икономическо развитие в разглежданите три скандинавски страни до оценка на приложимостта на добрите практики в българския контекст. На тази основа се формулират предложения за подобряване на политиката и инвестиционната среда.

Формулирани са **три хипотези**, които предложеният научен инструментариум позволява да бъдат проверени.

Първа глава поставя научния проблем и степента на теоретичното му разработване. Дадени са основните дефиниции, които се използват по-нататък в изследването. Прегледът на широк кръг литература е дал възможност да се идентифицират когнитивните празнини и да се насочи натам анализа. Авторката успешно обединява класическите и съвременните теоретични концепции за преките чуждестранни инвестиции, като демонстрира много добро познаване на парадигмата OLI, институционалната икономика, теорията за конкурентните предимства и

новата търговска теория. Теоретичната глава създава стабилна аналитична основа на цялото изследване.

Във втора глава се изследват ПЧИ в Швеция, Дания и Финландия като се очертават актуални тенденции и фактори за социално-икономическия модел в северно-европейските страни и мястото на устойчивите ПЧИ в него. В тази емпирична част на изследването се изчисляват средноаритметични стойности на ПЧИ за периода 2016–2023, идентифицира се „потенциала за преливане на устойчивост“ (една доста сполучлива метафора) чрез потенциал за привличане и потенциал за усвояване. Анализирани са устойчиви бизнес дейности, съотнесени към Таксономията на ЕС.

Трета глава е логически свързана с предходната глава и разглежда приложимостта на опита на Швеция, Дания и Финландия за България. В един доста критичен дух са оценени предимствата и недостатъците на България като среда за устойчиви инвестиции. Аргументирани са като устойчиви сектори по NACE/Таксономия (ИКТ, енергетика, преработваща промишленост и др. Направен с вещина е анализа на политиката за чуждестранните инвестиции в развитие, разположен в обобщаващата таблица 14.

Като цяло са очертани интересни тенденции и различия между четирите разглеждани страни, което представлява новост в литературата. Интерес представляват и направените препоръки, които наред с това, че са добре обосновани, те са реалистични доколкото не се пренасят механично модели, а се разчита на постепенното им прилагане при задължителна адаптация спрямо местните условия.

Дисертационният труд е направен на добро научно ниво, изцяло в съответствие с академичните стандарти. Самата тема и начина, по който тя е разработена съдържа нови моменти и запълва някои когнитивни празнини като в него е интегриран и професионалният практически опит на автора

6. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приемам дефинираните приноси моменти от дисертантката, като подчертавам следните важни приноси моменти:

Разработена е аналитична рамка за устойчивите ПЧИ, която интегрира класическите теории за международните инвестиции с новите концепции за устойчиво развитие;

Обогатена е научната дискусия чрез съпоставка между традиционните икономически мотиви за ПЧИ и съвременните устойчиви практики.

Идентифицирана е спецификата и са систематизирани основните фактори, които влияят върху привличането и усвояването на устойчиви ПЧИ.

За първи път в българската литература се прави обстоен научен анализ и сравнение на икономиките, средата и преките чуждестранни инвестиции на Швеция, Дания и Финландия с България. Този анализ служи за дефиниране на необходимостта от реформи за целите на привличане на устойчиви ПЧИ.

Разработен е SWOT анализ за България като дестинация за устойчиви ПЧИ, като на тази основа са изведени сравнителните предимства на страната България, които формират потенциал да привлича устойчиви ПЧИ, разбира се като бъде подобрена чрез реформи.

Доколкото ни е известно, в българската литература за първи път се изследва скрининг механизма на ПЧИ, като един от най-новите фактори за отказ от неолибералния модел на отворен достъп на ПЧИ.

7. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Докторантката е представила повече от необходимото като брой публикации - общо 4. Всички те са свързани с темата на дисертацията. Три от статиите са след участие с доклад в научни конференции и една е публикувана в списание "Икономическа мисъл". По отношение на качеството им, считам, че биха могли да бъдат по-задълбочени, така както тези теми са анализирани в дисертационния труд, но се съгласявам, че по отношение на публикациите критериите са изпълнени. Статиите са публикувани в издания с научно рецензиране и носят 40 точки в общата научно-метрична система.

8. Преценка за изпълнение на минималните национални изисквания

След като проверих данните от Справката за изпълнение на минималните национални изисквания считам, че академичните постижения на кандидата надвишават минимално изискуемите за придобиване на научна степен „доктор“ в професионалното направление 3.8. Икономика.

9. Лично участие на кандидата

Доколкото представената тема е нова и доколкото ми е известно, не е изследвана, тя представлява лично дело на автора. Дисертационният труд е резултат на самостоятелно научно изследване, което е подкрепено от богатия професионален опит на автора с изследване и подпомагане на търговско-икономическите отношения с избраните в изследването страни.

Коректно са използвани и цитирани теоретичните източници. Прегледът на дисертационния труд и публикациите не откри плагиатство.

10. Автореферат

Авторефератът е в обем от 34 страници и обхваща изцяло проблематика на дисертационния труд. Акцентът на автореферата е поставен върху методологията на изследване и нейното обосноваване.

Авторефератът коректно отразява логическата структура на дисертационния труд. Добро впечатление прави частта, отнасяща се до първа глава с фокус върху върху разширяването на рамката към устойчивост и собствената дефиниция на устойчиви ПЧИ. Авторефератът в значителна степен отразява адекватно съдържанието на дисертацията.

Някои от направените изводи в автореферата би трябвало да се съдържат по-експлицитно и в самата дисертация.

11. Критични забележки и препоръки

Нямам съществени критични бележки, които да намаляват общата ми висока оценка на дисертационния труд. Дисертантката би могла да разшири използвания научен инструментариум с повече статистически методи, както и да направи опит за използване на панелни модели за някои от индикаторите. В дисертационния труд и в автореферата е необходимо да се разшири аргументацията и представи по-ясно степента на потвърждение на хипотезите за България.

Струва ми се, че доста идилично са представени устойчивите инвестиции в избраните северни страни. Не е достатъчно обяснено защо техните изходящи ПЧИ са предимно в самия регион и защо не инвестират в чужбина устойчивите си инвестиции.

Би било интересно да се оценят и някои северни инвестиции в България и дали те отговарят на критериите за устойчивост.

Въпроси:

1. Какво означава „частично потвърждение на хипотезите за България“ ?
2. Какви инвестиции са необходими на България, доколкото различните цели и критерии за тяхното привличане често могат да са противоречиви. Например, между устойчива инвестиция, ако произходът ѝ е от трети страни в контекста на скрининг изискванията?
3. Има ли конкуренция между чуждестранните и местните устойчиви инвестиции и не са ли необходими и неустойчиви инвестиции, които да разкриват повече работни места, да носят по-висока печалба за инвеститорите и по-голям БВП?

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Предполагам, че в общата оценка на кандидата трябва да се вземат предвид и активната й работа в Института за икономически изследвания, участието й в планови проекти, както и в проекти за министерства, които не са с академичен характер, но в никакъв случай не са маловажни – като например участието й в проекта за Министерството на икономиката и индустрията – „Междинна оценка на Стратегията за малките и средни предприятия“ и в дейностите по международния проект на Института за икономически изследвания при БАН с Румънската академия на науките.

Във връзка с гореизложеното изразявам изцяло положителна оценка на дисертационния труд, автореферата и публикациите и считам, че кандидатът отговаря изцяло на изискванията на законодателството и Правилника на ИИИ. Дисертационният труд съдържа резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ. Дисертационният труд показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания и умения в Професионално направление 3. 8. Икономика, като демонстрира висок капацитет за самостоятелно провеждане на научни изследвания и тяхното прилагане в практиката.

Поради гореизложеното, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и **предлагам на почитаемото научно жури да присъди научна степен „доктор“ на Галатея Коликова** в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; Професионално направление 3. 8. Икономика.

10 февруари 2026 г.

Рецензент:

.....

(Проф. д-р Даниела Бобева)